

УДК 339.17

Рогоза М.Є.*доктор економічних наук, професор,
перший проректор**Полтавського університету економіки та торгівлі***Тронь С.П.***аспірант,**Полтавський університет економіки та торгівлі*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ТОРГОВЕЛЬНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

У статті викладено концептуальні засади інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельними підприємствами. Запропоновані концептуальні засади дають змогу визначити межі дослідження та набір первинних допущень. Завдяки використанню концептуальних засад підвищується ефективність практичної реалізації комплексу інструментів інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, торговельні підприємства, процесно-орієнтована методологія, управління підприємствами, концептуальні засади управління.

Rogoza N.E., Tron' S.P. КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРОЦЕССНО-ОРИЕНТИРУЕМОГО УПРАВЛЕНИЯ ТОРГОВЫМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ

В статье изложены концептуальные основы информационного обеспечения процессно-ориентируемого управления торговыми предприятиями. Предложенные концептуальные основы позволяют установить границы исследования и набор первичных допущений. Благодаря использованию концептуальных основ повышается эффективность практической реализации комплекса инструментов информационного обеспечения процессно-ориентированного управления.

Ключевые слова: информационное обеспечение, торговые предприятия, процессно-ориентированная методология, управление предприятиями, концептуальные основы управления.

Rogoza M.E., Tron' S.P. CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE INFORMATIVE PROVIDING ACTIVITY BASED MANAGEMENT OF TRADING ENTERPRISES

The article is devoted to conceptual framework of the informative providing of activity-based management of trading enterprises. The proposed concept allows to define the boundaries of the study and the set of primary assumptions. Through the use of the concept increases the efficiency of the practical implementation of complex tools for information providing of activity-based management.

Keywords: informative providing, trading enterprises, activity based methodology, management of enterprises, conceptual principles of management.

Постановка проблеми. Управління підприємствами є інформаційним процесом, при якому обмін інформацією відбувається між системою управління, об'єктом управління та зовнішнім середовищем. Обґрунтування управлінських рішень потребує збору, обробки та комунікації відповідної інформації у системі управління. Особливо це актуально для торговельних підприємств, які мають значну кількість контрагентів та здійснюють свою діяльність в умовах мінливого зовнішнього середовища. У зв'язку з цим інформаційне забезпечення повинно відповідати встановленим на підприємстві вимогам оскільки його якість є головною для прийняття рішень із розвитку та діяльності, що можливе, у свою чергу, за умови ефективного управління процесами. Тому розробка концептуальних засад інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління є першочерговим завданням вдосконалення комунікацій управлінської системи у відповідь на виклики зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження робіт О. Яшина, О. Віноградової, В. Коваль, Р. Прокопенко, Ю. Соломки, Є. Карпенко, Д. Лозовицької, І. Паніна [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8] дало змогу проаналізувати запропоновані теоретико-методологічні засади розробки інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельними підприємствами. Але типовими недоліками розглянутих підходів є: ігнорування специфічних бізнес-процесів торговельного підприємства; використання для оцінки ефективності інформаційного забезпе-

чення процесно-орієнтованого управління загальних методів, які не враховують особливості торговельних підприємств; недоведеність запропонованих підходів та концепцій розробки інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління до рівня практичних методик; застарілість запропонованих інструментів розробки інформаційного забезпечення; надмірна суб'єктивність запропонованих механізмів.

Варто зазначити, що розробка інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельними підприємствами неможлива без попереднього обґрунтування та підходів для реалізації складових цього інформаційного забезпечення, тобто без відповідних концептуальних засад, які можуть бути представлені у вигляді схеми концепції. При обґрунтуванні концепції необхідно визначити організацію процесів інформаційного забезпечення та встановити вимоги до даних та інформації, які обробляються завдяки цим процесам. Запропоновані концептуальні засади мають бути достатньо універсальними, щоб їх можливо було використовувати на будь-яких торговельних підприємствах, та при цьому враховувати особливості процесно-орієнтованого управління процесами торговельних підприємств.

Метою статті є розробка концептуальних засад інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельними підприємствами.

Основні результати дослідження. Концепцію інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельними підприємствами

запропоновано розглядати як систему, яка має чотири ієрархічні рівні. Для побудови комунікаційних зв'язків такої системи запропоновано теоретичні підходи та практичні інструменти для вирішення проблеми інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельними підприємствами.

На першому рівні комунікації визначаються базові припущення, які є підставою для побудови інструментів вирішення проблеми розробки інформаційного забезпечення торговельного підприємства. В якості таких теорій та методологій запропоновано використовувати: методологію системного підходу; теорію комунікацій; методологію економіко-математичного моделювання; теорію рефлексивного управління; теорію управління підприємствами.

Декомпозиція складної системи, до якої входять саме підприємство, його постачальники, та споживачі продукції, здійснюється за допомогою методології системного підходу. Ця методологія дає змогу здійснити розгляд декількох систем, які, у свою чергу, складають систему інформаційного забезпечення управлінської діяльності на торговельних підприємствах. До цих систем віднесено три основних складові: систему процесно-орієнтованого управління торговельним підприємством; систему закупівлі, реалізації та додання вартості товарам, торгівлю якими здійснює підприємство; систему комунікацій між центрами відповідальності.

У концепції інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельним підприємством системний аналіз дає можливість визначити загальні принципи побудови системи інформаційного забезпечення. Після визначення загальних принципів можливе розширення їх описом особливостей елементів системи, та бізнес-процесів і центрів відповідальності торговельного підприємства, їх внутрішніх взаємозв'язків та устрою. Додатковою можливістю системного аналізу є визначення переліку подібних якостей та відмінностей системи інформаційного забезпечення управлінської діяльності, що розробляється, порівняно з системами інформаційного забезпечення інших підприємств, які обрано як зразкові.

Наступним елементом рівня теорій та методологій комунікації є теорія комунікацій. У контексті інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління теорія комунікацій дає змогу забезпечити ефективну передачу інформації між основними виробниками та споживачами інформації торговельного підприємства. В їх якості розглядаються споживачі товарів та послуг торговельного підприємства, виконавці бізнес-процесів, центри відповідальності бізнес-процесів, вище керівництво торговельного підприємства. Застосування теорії комунікацій до інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельним підприємством дає змогу встановити та здійснити опис вимог до інформаційних повідомлень, якими обмінюються суб'єкти реалізації торговельних бізнес-процесів.

Однією з головних у концепції інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельним підприємством є методологія економіко-математичного моделювання. Ця методологія дає змогу формалізувати процес оцінювання ступеня досягнення цільових показників реінжинірингу при впровадженні інформаційного забезпечення. Також моделювання може використовуватися при побудові моделей регулярного контролю виконання плану з підвищення ефективності інформаційного забезпе-

чення. Для проблеми, що вирішується, об'єктами, для яких будуються моделі, є організація інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління підприємствами та організація внутрішнього аудиту ефективності інформаційного забезпечення. Відповідно, алгоритмами є оптимізаційні обчислювальні алгоритми та імітаційні алгоритми.

При дослідженні інформаційного забезпечення варто враховувати, що в економічних системах існує проблема спотворення інформації при її передачі. Це обумовлено тим, що до складу системи торговельного підприємства та його зовнішніх контрагентів входять люди, позиція яких характеризується свободою волі і вибору. Тому в концепції інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельним підприємством необхідно використовувати принципи теорії рефлексивного управління. В універсальному сенсі під рефлексивним управлінням розуміється процес передавання підстав для прийняття рішень одним суб'єктом іншому [10, с. 25]. Тобто принципи рефлексивного управління дають змогу здійснювати м'які управлінські впливи, коли прямі накази не мають ефекту або взагалі не можуть бути використані. Використовувати принципи теорії рефлексивного управління пропонується при застосуванні в інформаційному забезпеченні методів аналізу інформації та методів прийняття рішень.

Виконання функцій управління при реалізації концепції інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельним підприємством потребує використання принципів теорії управління підприємствами. До таких функцій віднесено, насамперед, функції планування, організації, контролю та регулювання інформаційних потоків при прийнятті управлінських рішень в центрах відповідальності бізнес-процесів. Теорія управління підприємством дає змогу здійснювати управління інформаційними потоками внутрішнього та зовнішнього середовища торговельного підприємства. Використовується ця теорія також для концепції інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельним підприємством методів прийняття рішень та методів процесно-орієнтованого управління.

Конкретизація засобів, що покладено в основу концепції, здійснюється на рівні методів та підходів. До основних методів і підходів віднесено: методи моніторингу і контролю, методи аналізу інформації, методи прийняття рішень, методи процесно-орієнтованого управління. Усі перераховані методи не використовуються окремо при розробці інструментів для розробки та впровадження інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельними підприємствами, а функціонують сумісно.

Методи контролю використовуються для оцінки, на відповідність фактичних ключових показників діяльності торговельного підприємства встановленим значенням. Методи моніторингу, тобто автоматизованого збору ключових показників, необхідні для кожного етапу розробки інформаційного забезпечення. Вони одночасно використовуються як при розробці інформаційного забезпечення, для оцінки його ефективності, так і після завершення впровадження концепції інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельним підприємством, для відстеження показників діяльності торговельного підприємства. Методи аналізу інформації необхідні на етапі побудови та на етапі планового функціонування інформаційного забезпечення, а також для аналізу з метою визначення ефективності його функціонування і впровадження.

Використання оптимізаційних методів дає змогу сформуванню найбільш ефективний комплекс заходів з впровадження інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельним підприємством. Для кожного із цільових показників ефективності інформаційного забезпечення може бути побудовано відповідну оптимізаційну модель. Також може бути здійснено оптимізацію впровадження інформаційного забезпечення за критерієм збалансованості цільових показників або взагалі здійснено багатокритеріальну оптимізацію декількох показників.

Складовою інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельним підприємством є система підтримки прийняття рішень (далі – СППР). Для побудови такої системи необхідно використовувати методи прийняття рішень, за допомогою яких визначається, які саме інформаційні потоки необхідні для обґрунтування прийняття рішень особам, що приймають рішення у центрах відповідальності бізнес-процесів торговельного підприємства. Основними рішеннями, які можуть бути обґрунтовані за допомогою СППР, є управління логістичними потоками товарів, управління складськими запасами, управління асортиментом товарів.

Структура інформаційного забезпечення залежить від особливостей бізнес-процесів торговельного підприємства, тому необхідно використання методів процесно-орієнтованого управління. Найбільш важливими такими методами є ті, що надають можливість здійснювати декомпозицію бізнес-процесів, визначати межу бізнес-процесів, реінжиніринг, оцінювати ефективність здійсненого реінжинірингу.

На методично-інструментальному рівні визначаються інструменти, якими пропонується вирішувати проблему розробки інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельними підприємствами. На цьому рівні концепцію інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельними підприємствами складають: підхід до аналізу інформаційного забезпечення господарської діяльності при процесно-орієнтованому управлінні підприємствами; оцінювання тенденцій та стану зрілості технологій інформаційного забезпечення при процесно-орієнтованому управлінні; підхід до діагностики ефективності інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління.

Аналіз інформаційного забезпечення господарської діяльності при процесно-орієнтованому управлінні підприємствами базується на визначенні типових бізнес-процесів торговельного підприємства та встановленні, які інформаційні потоки необхідні для їх реалізації.

Оцінювання тенденцій та стану зрілості технологій інформаційного забезпечення при процесно-орієнтованому управлінні може здійснюватися шляхом порівняння того забезпечення, яке є на торговельному підприємстві, із зразками інших найбільш успішних підприємств. Завдяки використанню уже перевірених рішень мінімізуються витрати на дослідження та розробку нового інформаційного забезпечення.

Діагностика ефективності інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління здійснюється шляхом побудови системи цільових показників. Обов'язковою умовою при цьому є необхідність оцінки збалансованості цільових показників, що дозволить постійно вдосконалювати інформаційне забезпечення у відповідності зі зміною зовнішнього середовища та умовами діяльності торговельного підприємства.

На організаційно-практичному рівні визначено інструменти для практичної реалізації розробленої концепції, такі як: механізм синтезу інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельними підприємствами; модель організації інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління підприємствами; модель організації внутрішнього аудиту ефективності інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління.

Механізм синтезу інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельними підприємствами є головним для розробки усіх інших інструментів, тому в основу механізму покладено необхідність забезпечення координованості між елементами інформаційного забезпечення, що дає змогу зменшити витрати ресурсів на побудову інформаційного забезпечення.

Модель організації інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління підприємствами базується на використанні інструментарію реінжинірингу торговельного підприємства. При здійсненні циклу адаптації торговельного підприємства до зміни зовнішнього середовища в рамках парадигми процесно-орієнтованого управління використання цієї моделі дає можливість забезпечення досягнення цільових показників діяльності підприємства.

Модель організації внутрішнього аудиту ефективності інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління базується на декомпозиції на складові процесу впровадження нового інформаційного забезпечення на торговельному підприємстві. Завдяки цьому контроль виконання показників здійснюється на кожному кроці впровадження інформаційного забезпечення, що підвищує його ефективність.

Висновки. Запропоновано концептуальні засади інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельними підприємствами, які поєднують базові методології і теорії та засновані на них методи і підходи з інструментами для вирішення проблеми забезпечення необхідною інформацією процесу управління торговельним підприємством. Використання концептуальних засад дає змогу визначити межі дослідження та набір первинних допущень, що підвищує ефективність практичної реалізації розробленого комплексу інструментів інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельними підприємствами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Виноградова О.В. Концепція реінжинірингу бізнес-процесів торговельних підприємств / О.В. Виноградова // Вісник ДонДУЕТ: Науковий журнал. – Донецьк, 2006. – № 5(29). – С. 156-167.
2. Карпенко Є.А. Формування механізму процесно-орієнтованого управління підприємствами / Є.А. Карпенко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2010. – № 5(44). – С. 191-196 – (Серія «Економічні науки»).
3. Коваль В.В. Особливості проектування системи управління бізнес-процесами надання нових послуг інфокомунікацій / О.С. Редькін, В.В. Коваль // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць / наук. ред. М.І. Зверяков. – Одеса: ОДЕУ, 2008. – Вып. 34. – С. 148-153.
4. Лозовицька Д.С. Особливості попроцесного обліку витрат на підприємствах торгівлі автомобілями та їх сервісу / Д.С. Лозовицька // Вісник Львівської комерційної академії. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – Вып. 34. – С. 81-89. – (Серія економічна).
5. Панин И.Н. Процессный подход в управлении предприятием и саморегулирование его деятельности / И.Н. Панин, Л.Д. Подлипаев, А.С. Панфилов. – М.: Гелиос АРВ, 2009. – 320 с.
6. Прокопенко Р.В. Обоснование методологии моделирования

- диверсификации внешнеэкономических взаимодействий Украины / Р.В. Прокопенко // Економіка і управління: наук. журн. – 2015. – № 3(67). – С. 14-21.
7. Репин В. Процессный подход к управлению. Моделирование бизнес-процессов / В. Репин, В. Елиферов. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2013. – 544 с.
 8. Соломка Ю.І. Агентне моделювання бізнес-процесів на торговельному підприємстві / Ю.І. Соломка // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 257 в 7 т., т. III. – С. 734-743.
 9. Яшина О.М. Структурно-аналітичне забезпечення процесу управління доступом до інформаційної системи торговельної мережі супермаркету / О.М. Яшина // Інформаційні технології та комп'ютерна інженерія. – 2014. – № 1. – С. 41-46.
 10. Лефевр В. Алгебра совести / В. Лефевр. – М. : Когито-центр, 2003. – 426 с.

УДК 338.45:622.324

Ромашко О.М.

*аспірант кафедри теорії економіки та управління
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу*

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ РІВНЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ГАЗОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті проаналізовано наявні методичні підходи до оцінювання рівня диверсифікації виробничої діяльності підприємств та запропоновано власний підхід до ідентифікації рівня диверсифікації газотранспортних підприємств. Здійснено моделювання рівня диверсифікованості підприємств з різною галузевою структурою. На прикладі УМГ «Прикарпаттрансгаз» апробовано методику оцінювання рівня диверсифікації. Доведено, що для покращення ситуації підприємство повинно шукати нові шляхи для подальшого розвитку саме за рахунок диверсифікації, яка є джерелом потенційного підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

Ключові слова: диверсифікація, рівень диверсифікації, коефіцієнт диверсифікації, оцінювання, моделювання.

Ромашко А.М. МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ УРОВНЯ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ГАЗОТРАНСПОРТНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье проанализированы существующие методические подходы к оценке уровня диверсификации производственной деятельности предприятий и предложен собственный подход к идентификации уровня диверсификации газотранспортных предприятий. Осуществлено моделирование уровня диверсификации предприятий с различной отраслевой структурой. На примере УМГ «Прикарпаттрансгаз» апробирована методика оценки уровня диверсификации. Доказано, что для улучшения ситуации предприятие должно искать новые пути для дальнейшего развития именно за счет диверсификации, которая является источником потенциального повышения эффективности деятельности субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: диверсификация, уровень диверсификации, коэффициент диверсификации, оценка, моделирование.

Romashko O.M. METHODIC APPROACHES APPLIED TO THE EVALUATION OF DIVERSIFICATION LEVEL OF GAS TRANSPORT ENTERPRISES

The article analyzes the existing methodological approaches to the evaluation of diversification level of enterprises' production activity and proposes own approach to the identification of diversification level of gas transportation enterprises. Modeling of the diversification level of enterprises with different branch structure has been conducted. Taking as an example Department of Main Gas Pipelines «Prykarpatttransgas» the evaluation methodology of the diversification level has been tested. It has been proved that to improve the situation the enterprise should find new ways for further development through diversification which is considered as a source for the potential increase of activity the efficiency of economic entities.

Keywords: diversification, level of diversification, coefficient of diversification, evaluation, modeling.

Постановка проблеми. У сучасних реаліях мінливого зовнішнього середовища підприємства постійно намагаються підвищувати ефективність своєї діяльності. Вирішальну роль у забезпеченні фінансової стійкості та конкурентоспроможності відіграють диверсифікаційні процеси, оскільки диверсифікація є універсальним інструментом управління ризиками і своєрідним страховим механізмом. Проте будь-яке підприємство, навіть вузькоспеціалізоване, при проведенні своєї виробничої діяльності здійснює не тільки основний вид діяльності. Тому для застосування ефективної стратегії диверсифікації першочерговим є проведення оцінки наявного рівня диверсифікаційної складової підприємства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Наукові розробки закордонних та українських учених, які досліджували питання організаційно-економічних засад диверсифікації, здебільшого присвячені проблемам сутності диверсифікації, вибору напрямків і методів диверсифікаційних процесів підприємств різних галузей, а також оцінки їхньої ефективності.

Як показав аналіз наукових праць В.Г. Андрійчука, О.Ю. Ничипорука [1], В.І. Ткачука [2], Н.В. Радуки, Л.А. Петренка [3], Бері [4; 5] та Якеміна [5], таке питання, як діагностика досягнутого рівня диверсифікаційної складової на підприємстві, усе ще залишається недостатньо висвітленим у науковій літературі.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в аналізі методичного інструментарію щодо ідентифікації рівня диверсифікації та розроблення власного методичного підходу до діагностики наявного рівня диверсифікації, а також вимірювання рівня диверсифікації на прикладі УМГ «Прикарпаттрансгаз».

Виклад основного матеріалу дослідження. Зарубіжними та вітчизняними дослідниками розроблено низку методичних підходів для оцінки наявного рівня диверсифікації діяльності підприємства.

Поширеним показником для визначення рівня диверсифікованості є індекс Херфіндала-Хіршмана, який був запропонований Бері [4]: